

Väitös

Siikajokilaakson siirtolaisuus vuosina 1850–1914

**Oulun yliopiston humanistisen tiedekunnan historian laitoksella esitettiin 28.4.2001 tarkastettavaksi FL Risto Vilmusenahon väitöskirja ”Siikajokilaakson siirtolaisuus vuosina 1850–1914. Talous- ja sosiaalhistoriallinen tutkimus Kestilän, Paa-
volan, Piippolan, Pulkkilan, Pyhännän, Rantsilan, Revonlahden ja Siikajoen maastamuutosta”. Vastaväittäjänä oli dosentti Eero Kuparinen Turun yliopistosta ja kustoksena professori Olavi K. Fält Oulun yliopistosta. Kirja on kaksiosainen.**

Väitöstutkimus käsittelee Siikajokilaakson siirtolaisuutta Venäjälle, Pohjois-Norjaan, Pohjois-Ruotsiin, Australiaan, Uuteen Seelantiin, Etelä-Amerikkaan, Kanadaan ja Yhdysvaltoihin vuosina 1850–1914. Tutkimuksen pääpaino on Amerikan (Yhdysvaltojen) siirtolaisuudessa, koska se oli runsainta. Kaikkiaan Yhdysvaltoihin ja Kanadaan muutti lähes 6000 suomalaista. Amerikan siirtolaisuus oli suurimmillaan 1890-luvun lopulla 1900-luvun alussa. Keskivertomuuttaja oli 19–20-vuotias naimaton itselismies.

Hyvin usein myös muuttoliikkeet Pohjois-Norjaan, Pohjois-Ruotsiin ja Venäjälle olivat amerikansiirtolaisuutta, sillä näiden alueiden kautta saatettiin jatkaa matkaa Atlantin taakse. Ensimmäiset tiedot tavalliselle kansalle Amerikasta kulkeutuivatkin meri-

miesten mukana sekä Jäämeren rannalle, Pohjois-Ruotsiin ja Torniojokivarteen muuttaneiden välityksellä.

Monet siikajokilaaksolaiset kuuluivat amerikansiirtolaisuuden pioneereihin. He olivat ensimmäisten maanmiestensä joukossa asuttamassa tulevia suomalaisia maanviljelysalueita. Amerikansiirtolaisuuden pääsyynä Siikajokivarressa oli väestön nopea kasvu. Erityisesti kasvoi maattomien määrä. Heille ei kotiseudulla ollut riittäviä toimeentulon mahdollisuuksia. Ongelmana oli, kuinka saada rahoitus Amerikan matkaa varten. 1890-luvulta lähtien asia ratkesi usein niin, että Amerikassa jo olevat tuttavat ja sukulaiset alkoivat lähettää lainaksi valmiita lippuja tai matkaraajoja. 55 % Amerikkaan menneistä kulki juuri Amerikasta lähetetyillä varoilla. Amerikkaan menneistä 74 % oli tilattomia.

Väitöskirjassa on tutkittu aikaisempaa tarkemmin asevelvollisikäisten muuttoa. Siikajokilaaksonkin nuoria miehiä siirtyi Atlantin taakse pakoillakseen armeijaa. Pakoilu näyttäisi olleen kuitenkin vähäisempää kuin voisi päätellä viranomaisten ja sanomalehtien kirjoittelusta. Noin 15 % kutsuntaikäisistä meni Amerikkaan nimenomaan tässä mielessä. 1880-luvulla 1890-luvun alussa lähdettiin pakoon armeijan pituutta, 1890-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa sen muuttamiskaavailuja. Moni asevelvollisikäinen lähti mieluummin Lännelle kuin mahdollisesti itään, Venäjän armeijaan.

Siirtolaisuusilmiö kulki aaltoilikeittäin. Se johtui yhtäältä Yhdysvaltojen taloussuhdanteis-

ta ja toisaalta kotiseudun taloudellisesta tilanteesta. Siirtolaisuuden alussa kotiseudun taloudelliset tekijät, muun muassa katovuodet, olivat Yhdysvaltojen taloussuhdanteita merkittävämpi muuton syy, 1890-luvulla lähtien pääasiassa päinvastoin.

Kaikki eivät jääneet Amerikkaan. Vuoteen 1914 mennessä siikajokilaaksolaisista joka kymmenes palasi takaisin. Paljon oli myös niitä palaajia, jotka vain piipahtivat kotiseudulla ja lähtivät kohta uudelleen. Heille Amerikkaan meno oli pikemminkin työvaellusta kuin varsinaista siirtolaisuutta. Tässä väitöskirjassa on aikaisempia siirtolaistutkimuksia enemmän kiinnitetty huomiota paluumuuttajien merkitykseen kotiseudullaan, samoin kuin kotiseudulle jääneiden omaisten asemaan. Moni talollisen poika kävi ansaitsemassa Amerikassa varat kotitilansa lunastukseen sisarusiltaan. Myös moni torppari saattoi lunastaa torppansa omakseen Lännellä ansaituilla varoilla. Amerikassakäynti nosti monen sosiaalista statusta. Entisestä maattomasta tai torpparista tuli tilan oston jälkeen tilallinen, mahdollisesti vielä monen torpparin isäntä. Paluumuuttajien osuus kiinteistökaupoista oli vuosina 1881–1914 noin viidennes.

Julkinen sana kirjoitti paljon kotimaahan jääneiden siirtolaisien vaimojen, ”amerikanleskien”, heikosta siveystasosta. Muutamat yksityistapaukset leimasivat ihmisten ajattelua. Valtaosa kotiin jääneistä vaimoista eli siveellisesti ja vei perhettään eteenpäin usein varsin vaikeissa taloudellisissa oloissa. Edellistä suurempi, vaiettu ongelma oli kotimaahan

hylätyt perheet. Perheenpään Amerikasta lähettämät rahat tulivat harvakseltaan, ja toisinaan yhteydet katkesivat kokonaan. Kuitenkin valtaenemmistö Amerikkaan menneistä perheellisistä huolehti kotiin jääneistä esimerkiksi.

Lisensiaatintutkimus

Suomalaiset sotalapset ja Ruotsi

Turun yliopiston historian laitoksella esitetään 17.9.2001 tarkastettavaksi Heikki Salmisen lisensiaattityö ”Suomalaiset sotalapset ja Ruotsi. Lastenorganisaatiot, kuljetukset Ruotsiin ja paluu Suomeen vuosina 1939–1957”. Tarkastajina ovat professori Ulla Heino ja dosentti Panu Pulma.

Tutkimus selvittää suomalaisten sotalasten siirtoja Ruotsiin talvi- ja jatkosodan aikana alkaen joulukuusta 1939 sekä sotien jälkeisiä lasten palautuksia ja niistä aiheutuneita toimenpiteitä. Tarkastelujakso ulottuu vuoteen 1957 saakka, jolloin Ruotsista palanneiden lasten jälkihuoltokomitea lopetti toimintansa. Tut-

kimuksessa tarkastellaan Suomessa ja Ruotsissa perustettujen lastensiirto-organisaatioiden syntyä, niiden toimintamuotoja ja mukana olleita toimijoita sekä sitä, miten lastensiirrot käytännössä kummankin sodan aikana tapahtuivat. Lisäksi mukaan tarkasteluun on otettu suomalaisten lasten oleskeluaika Ruotsissa.

Omana erityisenä ryhmänä tarkastellaan Ruotsiin jatkosodan aikana yksityisesti siirtyneitä sotalapsia sekä niitä sairaita lapsia, joita lähetettiin Ruotsiin jatkosodan aikana ja heti sen jälkeen saamaan hoitoa. Tutkimuksessa tarkastellaan myös sotalasten kotiuttamisia ongelmineen, heihin kohdistettua jälkihuoltoa ja sen järjestämistä sekä adoptiotapausten aiheuttamia vaikeuksia. Tutkimuksen näkökulma on sotalasten siirtoihin liittyneissä ylätason päätöksissä, niitä tehneissä toimijoissa sekä toteuttaneissa organisaatioissa Suomessa ja Ruotsissa.

Lastensiirrot Ruotsiin talvi- ja jatkosodan aikana suoritettiin ruotsalaisten esittämien aloitteiden perusteella suomalaisten viranomaisten suostumuksella. Talvisodan lastensiirrot käynnistyivät hämmästyttävän nopeasti joulukuussa 1939 organisaatioiden perustamisen jälkeen. Nämä lyhytkestoiset lastenkuljetukset

olivat kuitenkin vain esimakua tulevasta. Vasta jatkosodan aikana siirrot saavuttivat suuret mittasuhteet. Alun nihkeyden jälkeen Ruotsi otti vastaan kymmeniä tuhansia suomalaisia sotalapsia. Siirtoihin osallistuneet organisaatiot toimivat hyvin. Edes kiistely yksityisesti siirretyistä lapsista lastensiirtokomitean ja eri järjestöjen välillä ei haitannut siirtoja. Varsinaiset siirrot sujuivat kummankin sodan aikana erinomaisesti.

Talvisodan päättymisen jälkeen keväällä 1940 ei syntynyt mitään ongelmia lasten palauttamisen suhteen. Sen sijaan jatkosodan jälkeen tilanne oli toinen. Suomen ja Ruotsin välille syntyi kiistaa kotiuttamisten aikataulusta, sotalasten jälkihuollosta sekä adoptioista. Ruotsalaiset eivät olisi halunneet palauttaa kaikkia lapsia Suomeen. Suomalaiset pyrkivät täyttämään mahdollisuuksien mukaan ruotsalaisten vaatimuksia mm. jälkihuollon suhteen. Jälkihuoltokomitean työskentely kattoikin koko maan ja se toimi olosuhteisiin nähden hyvin sekä laajasti. Adoptio-ongelmat aiheuttivat oikeudenkäyntejä. Ruotsissa asioita katsottiin enemmän sotalasten kannalta, Suomessa puolestaan korostettiin oikeudellisia periaatteita.